

Lärdomar av en konferens

Betydelsen av förebyggande insatser betonas allt mer. Den första nordiska storstadskonferensen om ungas livsvillkor och trivsel visade hur omfattande begreppet förebyggande arbete är. Konferensen visade också att förebyggande insatser måste bygga på kunskap om barns och ungas livsvillkor. Vad är det som skall förebyggas?

Under några dagar i månadsskiftet september-oktober förra året möttes i Århus över tvåhundra politiker, ämbetsmän, socialarbetare och poliser från tolv storstäder i Norden. Syftet var att diskutera ungdomars trivsel och livsvillkor med särskild inriktning på förebyggande insatser mot missbruk och kriminalitet. I det här specialnumret av Nordisk Sosialt Arbeid presenteras en del av diskussionerna på konferensen.

Lars H Gustafsson, barn- och skolläkare från Sverige, hade satt som rubrik på sitt inledande föredrag: *“Storstad ungdom – tidsbarometer, symtombärare och framtidsresurs”*. Rubriken indikerar att ungdomens problem och möjligheter inte kan ses isolerat från samhällsutvecklingen eller från de vuxnas förhållanden. Barnen speglar det samhälle de lever i, de formas av det, och är också själva med att forma det.

Barn och ungas livsvillkor bestäms till stor del av deras sociala miljö, det omgivande samhället och deras föräldrars villkor. Hos de unga finns också något utöver detta, något utanför det enkelt förutsägbara. Hos barnet och den unge finns den växande kraften. Där finns prövandet av gränser, upprорот, nyfikenheten, längtan efter kärlek, gemenskap och delaktighet. Hur möter vuxensamhället all denna potentiella kraft? Ger vi barnen och de unga den ram av trygghet, kärlek och tillit de behöver för sitt växande?

Vi ser att många barn – liksom deras föräldrar och andra vuxna – inte använder sina krafter konstruktivt, i ett växande. Många agerar destruktivt och självdestruktivt, andra

blir tysta och deprimerade. I vissa grupper t.ex. bland unga invandrare, är självmord den vanligaste dödsorsaken. Å andra sidan ser vi också unga, som – oavsett förutsättningarna i den sociala miljön – blir starka, fantasifulla och ansvarstagande. “Rosor slår ibland ut på den hårdaste mark”. De allra flesta barn och ungdomar har det också bra. Tormod Øia berättade i paneldiskussionen att en stor ungdomsundersökning i Norge visar att barn och vuxna ofta har ett gott förhållande sinsemellan.

Polarisering

När materialet från konferensen ställs samman framstår ett mönster, som handlar om polarisering och utsatthet. De allra flesta av barnen och ungdomarna i våra nordiska länder har det bra, socialt, psykiskt och hälsomässigt. Men de som inte har det bra, verkar ha det sämre nu än för 10-20 år sedan. Det finns många belegg för att klasskillnaderna ökar och att det ger utslag i barns psykiska hälsa, sociala anpassning, kriminalitet och missbruk. Den här situationen möts av storstäderna genom ett batteri av förebyggande insatser, både sådana som riktas till samtliga barn och ungdomar och sådana som mer specifikt inriktas på “riskgrupper”. En stor del av barnen och ungdomarna i riskgrupperna har ett annat etniskt ursprung än det nordiska. Gentemot dessa barn finns ofta en osäkerhet om vilka insatser som är mest lämpade och på vilka sätt man kan nå dem och deras föräldrar. Dessutom finns risken för att de nu eller i framtiden kommer att utsättas för diskriminering.

Trots att våra nordiska samhällen under senare år ökat insatserna för förebyggande arbete och har målinriktade insatser för barn och ungdomar i riskzonerna så verkar det som om de hälsomässiga och sociala klasskillnaderna ökar. I diskussionerna under konferensen framhölls flera olika förklaringar till detta. Den globala ekonomiska utvecklingen – övergången till det postindustriella samhället – och därmed följande ekonomiska och socia-

la omstruktureringar är en av förklaringarna. Frågan – som också ställdes i flera olika sammanhang under konferensen – är om denna utveckling och dess följder går att påverka, eller om det är något som vi endast måste anpassa oss till. I sitt inledningsanförande framhöll dåvarande borgmästaren i Århus, Thorkild Simonsen, att en positiv samhällsutveckling förutsätter att medborgarna tar ansvar för sig själva och för varandra. När Uffe Palludan presenterade tre möjliga framtidsscenarioer påpekade han att framtiden inte låter sig förutsägas, men att vi har möjlighet att påverka utvecklingen.

Det nordiska välfärdssamhället har byggts upp och utvecklats under 1900-talet. Det innefattar bland annat en utbyggd och allmän sjuk- och hälsovård, olika omsorgsinsatser för barn och unga, en god allmän skola och olika typer av stöd och omsorg för dem som av skilda orsaker inte kan klara sin egen försörjning. Tyngdpunkten i de nordiska ländernas välfärdspolitik har legat på de generella åtgärderna.

Kommunalisering

Vi ser nu tecken på att en del av de generella insatserna inte längre når alla invånare i länderna eller att de på olika sätt begränsas. Detta är delvis en följd av den ekonomiska utvecklingen – de ekonomiska kriserna i Finland och Sverige under 1990-talet har slagit hårt mot statens och kommunernas ekonomi, delvis är det en följd av medvetna politiska val och beslut. En gemensam linje i dessa politiska förändringar är att statens styrande roll har minskat och att alltför av samhällets åtaganden gentemot medborgarna i stället är kommunernas ansvar. Det öppnar å ena sidan för ökade möjligheter till medborgerligt inflytande på lokalplanet, men medför å andra sidan också att de lokala skillnaderna kan bli avsevärda.

I tolv olika seminarier – workshops – behandlades olika aspekter av förebyggande arbete gentemot barn och ungdomar. Seminarierna spände över ett brett fält, några av dem handlade om uppväxtvillkor och hälsa, medan andra mer direkt behandlade olika förebyggande insatser eller åtgärder mot missbruk. Ett gemensamt drag i alla workshops var att man framhöll betydelsen av att det finns goda generella insatser. Speciellt framhölls skolans och barnomsorgens roll. En slutsats man också kan dra av seminarierna är

att samverkan och samordning mellan olika samhällsinsatser är nödvändig.

Det finns i det sociala arbetet och i förebyggande insatser gentemot missbruk och kriminalitet en motsättning mellan det generella och det enskilda, det allmänna och det riktade stödet. Vi vet av erfarenhet att generella insatser inte når alla invånare. Man försöker då arbeta med riktade insatser mot speciella grupper såsom invandrare och flyktingar, missbrukare eller ungdomar i riskzonen. Ofta genomförs sådana insatser i projektform, vilket gör att den nödvändiga samordningen med samhällets generella insatser kan bli både svår och bristfällig. Ett exempel på hur samordning och samarbete kan fungera väl presenterades av Odense kommun. Deras samarbete mellan skola, socialtjänst och polis, *SSP-samarbetet* har vuxit fram under lång tid och innefattar en mängd institutionaliserade kontaktytor mellan olika förvaltningar. Ett exempel på svårigheterna i en nystartad verksamhet visades i Köpenhamns workshop, där de som arbetar med marginaliserade unga inte alltid får stöd och förståelse för sina insatser från andra enheter som arbetar med barn och unga.

Förebyggande arbete är ingen trollformel som kan ersätta samhällets grundläggande sociala service och välfärdspolitik – tvärtom det är denna som utgör grunden även för de specialinriktade insatserna. Hur avvägningen och samordningen mellan mer riktade insatser och de generella åtgärderna skall utformas är en av de största utmaningarna i det sociala arbetet. En risk med riktade insatser till speciella grupper är att de kan få en diskriminerande effekt. Om man å andra sidan helt avstår från riktade insatser innebär det att många utsatta och underprivilegierade inte får ta del av samhällets sociala service. Det är nödvändigt att reflektera över dessa avvägningar om det sociala arbetet skall bli effektivt både när det gäller kostnader och resultat. Det är vår förhoppning att dokumentationen från Århus-konferensen kan ge bidrag till denna diskussion.

Slutligen vill vi påpeka att ungdom i sig inte är en riskfaktor utan en möjlighet.

Lasse Gaardsøe

Anders Stymne